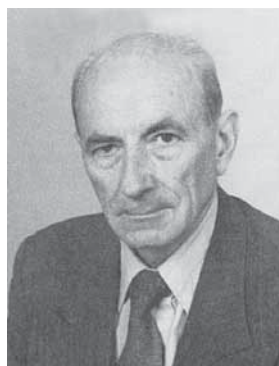

IN MEMORIAM

LESZEK MOSZYŃSKI**(Lublin, 19. veljače 1928.
– Gdanjsk, 16. travnja 2006.)**

U travnju 2006. preminuo je ugledni paleoslavist Leszek Moszyński, uz čije se ime veže poljska paleoslavistika druge polovice XX. stoljeća.

Rodio se u Lublinu, gdje je 1947. godine počeo studirati poljsku filologiju na Katoličkom sveučilištu. Već kao student na Lublinskom je sveučilištu, na prijedlog dekana Humanističkoga odsjeka, obavljao bibliotekarske poslove 2 sata dnevno. Treća godina njegova studija (1949./50.) za polonistiku u Lublinu bila je iznimno teška, jer su u isto vrijeme mnogi profesori, kod kojih je stekao temeljno znanje iz polonistike, otišli na druga sveučilišta. Među njima bio je jezikoslovac Władysław Kuraszkiewicz, koji je otišao u Poznań. On je pozvao svojega studenta da dođe onamo, što je L. M. prihvatio i u ožujku 1950. postao je student Poznańskoga sveučilišta. U Poznanju je imao mogućnost upoznati se s istaknutim profesorima kao i bogatim stručnim knjižnicama – polonističkom i slavističkom. Ondje je u prosincu 1952. godine položio magistarski ispit iz slavistike i u siječnju 1959. godine obranio doktorat (njegova doktorska diploma na Poznańskom sveučilištu

ima broj 1, jer je ono istom u studenom 1958. godine dobilo pravo na podjelu doktorskih i habilitacijskih diploma). Crkvenoslavenske studije, napose studija o *Zografskom evanđelju*, pribavile su mu 1962. godine habilitacijsku diplomu.

U velikoj proljetnoj ideološkoj čistki od »crne reakcije« 1954. godine na poznanjskoj humanistici L. M. je morao otići sa Sveučilišta. Već od listopada iste (1954.) godine, zahvaljujući dvjema profesoricama, uspio je dobiti mjesto asistenta u Leksikografskom kabinetu Instituta za književna istraživanja u Poznanju, u kojem se pripremao *Słownik polszczyzny XVI wieku*.

Od 1. prosinca 1955. godine počeo je raditi na Sveučilištu Nikole Kopernika u Torunju, ali je do konca rujna 1961. godine još uvijek radio pola radnoga vremena u Leksikografskom kabinetu u Poznanju, i u Torunju putovao iz Poznanja sve do 1961. godine. U Torunju je radio punih 18 godina (1955. – 1973.). Iz Torunja je prešao u Gdanjsk. Zapravo već od jeseni akademske godine 1964./65. držao je nastavu na novoosnovanom studiju ruske filologije na Gdanjskom sveučilištu kad je u sveučilište pretvorena Viša pedagoška škola. Godinama je (1964./65. – 1971./72.) putovao iz Torunja u Gdanjsk i držao nastavu. Pune 33 godine L. M. proveo je kao putujući profesor (*dojeżdżający profesor*). U Gdanjsku je svake godine bilo sve više nastave. Tako je, na primjer, akademskih godina 1965./66. i 1966./67. morao održati 330 sati nastave iz jezičnih predmeta, a propisana norma za akademsku godišnju nastavu iznosila je 210 sati. Kad se pak preselio u Gdanjsk i ondje stalno boravio, akademske godine 1974./75. povrh obveznih 210 sati nastave održao je još 382 sata. Dakle, 592 sata što na redovnom što na izvanrednom studiju. Jedva da je to bilo moguće obaviti. Pogotovo kad se zna da je na Sveučilištu bilo i drugih obveza, koje je L. M. obavljao. Obnašao je od 1972. godine funkciju direktora sveučilišnoga Instituta za rusku filologiju, koji je u početku imao samo odjele za jezikoslovlje i književnost. Leszek Moszyński je uspio 1975. utemeljiti i oživjeti Odjel za slavistiku. Zahvaljujući suradnji s institucijama Poljske akademije znanosti u Gdanjsku, utemeljio je Kabinet crkvenoslavenskoga jezika pri Institutu slavistike Poljske akademije znanosti. Od 1980. godine Institut je postao važno – najprije legalno, a nakon 1981. ilegalno – središte opozicijske djelatnosti poljskoga sindikalnoga i političkoga pokreta »Solidarnost«, osnovanoga u kolovozu 1980.

U »Solidarnosti« je L. M. bio vrlo aktivan, jer je u tome prepoznao trenutak i mogućnost borbe za autonomiju visokoga školstva. Čak je obnašao neke funkcije: od rujna do prosinca bio je član Privremenoga radničkoga samoupravljanja Gdanjskoga sveučilišta (*Tymczasowy Samorząd Pracowniczy*), a od 5. prosinca 1980. godine sve do novih izbora 3. svibnja 1989. godine bio je predsjednik Komisije Humanističkoga odjela i član Zavodske komisije »Solidarnosti« Gdanjskoga sveučilišta (*Komisja Oddziałowa Wydziału Humanistycznego i Komisja Zakładowa*). Sudjelovao je u sastavljanju i nekih drugih povjerenstava »Solidarnosti« na Gdanjskom sveučilištu. U jesen 1981. godine »Solidarnost« ga je odlikovala ordenom »Zaslužnoga profesora« (*Zasłużony Nauczyciel PRL*). Kad je u ožujku 1990. godine Savjet Humanističkoga fakulteta Gdanjskoga sveučilišta podijelio počasni doktorat vođi »Solidarnosti« Lechu Wałęsi, pozvao je Leszka Moszyńskog da ga promovira.

Znanstvena je istraživanja od početka Leszek Moszyński usmjerio na jezik prvih slavenskih prijevoda Evanđelja, na tekstove potekle od Svete braće Ćirila i Metoda. Zbog arhaičnih jezičnih osobina privuklo ga je ponajprije *Zografsko evanđelje*. Posrećilo mu se 1958. godine da dobije priliku istraživati original rukopisa u Petrogradu (tadašnjem Lenjingradu). Tada je mogao s originalom usporediti Jagićevo izdanje iz 1879. godine (i njegov pretisak iz 1954. godine), koje je više od sto godina bilo (i do danas ostalo) jedini pristupačan izvor za istraživanje *Zografskoga evanđelja*. Pokazao je da je Jagićevo izdanje pouzdano i da ima trajnu znanstvenu vrijednost unatoč sitnim propustima (*Ze studiów nad rękopisem Kodeksu Zografskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1961.). Ipak, nasušna je potreba za objavljivanjem faksimila i novoga kritičkoga izdanja teksta, koje bi zadovoljilo sve suvremene zahtjeve – što su 1969. godine pokazali zajednički Josef Kurz i Leszek Moszyński kad su pokrenuli projekt takvoga izdanja. Štoviše, predložili su da se na isti način objavi i *Marijinsko evanđelje*. Povijesne prilike, međutim, nisu dopuštale realizaciju ambicioznoga projekta, jer tadašnje akademije znanosti – Čehoslovačka i Poljska – nisu mogle prihvatiti projekte. Uskoro je (1972.) preminuo J. Kurz, a Leszek si je Moszyński, usprkos teškoćama što su na početku pratile projekt, postavio zadatak da potanko i sveobuhvatno istraži osobine jezika i teksta *Zografskoga evanđelja*, za koje smatra da je bilo u uporabi i prepisivano ne samo u Makedoniji nego i u

Panoniji i Češkoj. Planirao je prirediti višesveščanu monografiju: šest većih zaokruženih cjelina u kojima će u zasebnim knjigama obraditi: morfologiju; sintaksu; grafiju i fonetiku; provesti tekstološku analizu naknadnih glagoljskih i ćirilskih tekstova i zapisa i na kraju sastaviti bibliografiju u kojoj će dati pregled i kritičku ocjenu svih prethodnih radova o *Zografskom evanđelju*. Uz ostalo uspio je obraditi imenski sustav i o njemu objaviti dvije monografije u nizu *Monografie sławistyczne* Poljske akademije znanosti: *Język Kodeksu Zografskiego, Część I. Imię nazywające (rzeczownik)*, PAN. (Monografie sławistyczne 31), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975, 285 str.; *Część II. Imię określające i zastępcze (przymiotnik; liczebnik, zaimek)*. PAN. (Monografie sławistyczne 52), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1990, 280 str. Njegov je opis imenskoga sustava *Zografskoga evanđelja* ocijenjen kao »vrlo suptilan opis koji detaljnošću nadmašuje sve dosada poznate opise jezika pojedinih spomenika. Nema podatka koji je izmakao pažnji L. Moszyńskiego i koji je nakon njegova rada ostao nepoznat ili neobjašnjen.«¹ Na temelju semantičke analize staroslavenskoga prijevoda Evanđelja i grčkih paralela Leszek Moszyński je, na primjer, mogao zaključiti da »možno mówić o równym w tym zakresie za sobą wielowiekowy piękny rozwój literacki i piśmiennictwo scs. stawiało dopiero pierwsze kroki... Wszystkie te dane jeszcze raz potwierdzają wielki talent filologiczny tworców słowiańskiego piśmiennictwa« (knj. I, 64).

Na materijalu *Zografskoga evanđelja* L. M. je istraživao i konkretna sintaktička pitanja kao što je pitanje »Funkcje partykuły – spójnika “da” w Kodeksie Zografskim« (*Prace filologiczne*, 18/2, 1964, 413-427) i »Miejsce partykuły przeczącej “ne” w zdaniu staro-cerkiewno-słowiańskim« (*Studia palaeslovenica*. Praha, 1971, 243-263). Istraživanja *Zografskoga evanđelja* u drugoj pol. XX. stoljeća priskrbila su Leszku Moszyńskom atribut najboljega poznavaoaca ukupne problematike vezane s tim staroslavenskim spomenikom.

Leszek Moszyński bavio se konkretnim pitanjima ostalih staroslavenskih evanđelja. Ponudio je novo čitanje i opis paleografskih i jezičnih osobina ćirilskih pripisa u *Marijinskom evanđelju* (»Cyrylica w Kodeksie Mariańskim« *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, 1969, t. 8, 213-259). U članku *Staro-cerkiewno-słowiańskie oralo – neologizm Kodeksu Assemaniego* (Symbolae

¹ Iz recenzije obju knjiga Zdenke Ribarove objavljene u *Slovu* 41-43 (1991.-93.), 281.

philologicae in honorem Vitoldi Taszycki. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968, 223-228) otklonio je razloge za uvođenje neologizma *oralo* umjesto *ralo* u *Assemanijevu evanđelju*.

U nizu članaka, studija i monografija L. M. istražuje pitanja srodnosti staroslavenskih evanđelja. Po njegovu mišljenju prvotni prijevod staroslavenskoga aprakosa raspao se na dvije osnovne redakcije: jednu predstavlja *Assemanijevo evanđelje*, a drugu prototip *Savine knjige*, *Bojanski palimpsest*, *Marijinsko* i *Zografsko evanđelje*. Kako su Metod i njegovi učenici dopunjavali aprakos do punoga teksta četveroevanđelja, redakcija *Savine knjige* uvelike se udaljila od redakcije četveroevanđelja – *Marijinskoga* i *Zografskoga*. U *Bojanskom palimpsestu*, koji je ostatak aprakosa, L. M. nalazi tekst koji je najbliži onomu koji je bio osnova za dopunjavanja do četveroevanđelja.

Od niza članaka, studija i monografija, u kojima L. M. istražuje navedena pitanja, spominjemo: »Pokrewieństwo najstarszych staro-cerkiewno-słowiańskich tekstów ewangelijnych w świetle statystyki słownikowej« *Slavia occidentalis*, 27, 1968, 153-158; Zróznicowanie leksykalne najstarszych staro-cerkiewno-słowiańskich tekstów ewangelijnych *Z polskich studiów slawistycznych. Seria 3*. Warszawa, 1968, 195-204; »Cerkiewnosłowiańskie tytuły ewangelijne« *Prace Slawistyczne*, 90, Warszawa, 1990. 145 str.; »Głagolski tekst Bojańskiego Palimpsestu wobec innych cyrylometodjskich ewangeliarzy« *Исследования върху историята и диалектите на българския език*, София, 1979, 271-275.

Leszek Moszyński nije mimoišao pitanje slavenskoga bogoslužja i glagoljskih spomenika u Poljskoj »Liturgia słowiańska i glagolskie zabytki w Polsce«, *Slovo* 21, 1971, 255-273. Kritički se osvrnuo na prethodnu literaturu o tom pitanju i na pretpostavku da je slavensko bogoslužje uvedeno u Poljsku neposredno nakon moravske misije Ćirila i Metoda. Sâm pak zaključuje da jedino što se o slavenskom bogoslužju u Poljskoj činjenicama može potkrijepiti – osnivanje je i djelovanje dvaju benediktinskih samostana, u koje su dovedeni svećenici iz emauskoga glagoljaškoga samostana (»na Slovanech«), što ga je 1347. godine utemeljio Karlo IV. u Pragu. Prvi samostan praškoga tipa u Poljskoj utemeljio je 1380. knez Konrad II. u Oleśnici u Šleskoj. Drugi su deset godina kasnije (1390.) utemeljili kraljica Jadwiga i Vladislav Jagelo u Kleparzu u Krakovu pod nazivom Sveti

Križ. Još početkom XV. stoljeća ondje se, kako svjedoči poljski historik Jan Długosz (1415-1480), obavljala slavenska služba Božja. Na latinsku se službu u Kleparzu prešlo koncem XV. stoljeća. U Poljskoj se kult svetih Ćirila i Metoda njegovao već od konca XIII. stoljeća. Od tada se oni spominju u bilješkama i lekcijama latinskih liturgijskih kodeksa (brevijara). Smatrani su apostolima Poljske i bili su glavni patroni Gnieznienske dijeceze. Zato je L. M. i uvjeren da je kult Ćirila i Metoda, snažno ukorijenjen u Poljskoj, potpomogao osnivanje spomenutih dvaju glagoljaških samostana, kojih, istina, ne bi bilo da nije bilo praškoga samostana »na Slovanech« (»możliwe było sprowadzenie do Polski zakoników z liturgią glagolską jako symbolu tego«), to jest da nije bilo ćirilometodske tradicije (*Slovo 21*, 271).

Jedino što se od glagoljskih rukopisa upotrebljivanih u Kleparzu očuvalo u Poljskoj to je fragment glagoljskoga misala iz pol. XIV. st., koji je danas pohranjen u Jagiellońskoj biblioteci u Krakovu kao *Fragmenta glagolitica*, br. 5567². Ostali su glagoljski rukopisi mogli biti uništeni u požaru koji je 1584. godine poharao samostan u Kleparzu. Leszek Moszyński ukazuje na mogućnost da bi se s krakovskim svetoflorijanskim kultom mogla dovesti u vezu glagoljska misa sv. Florijana naknadno dopisana na prvoj stranici glagoljskoga *Oxfordskoga* rukopisa Ms. Canon. Lit. 349 iz XV. st., koju je mogao dopisati nepoznati korisnik rukopisa.

U iznimno bogatoj pedagoškoj djelatnosti, ostvarenoj na nekoliko poljskih sveučilišta, L. M. uspio je prirediti sveučilišni udžbenik o slavenskoj filologiji: *Wstęp do filologii słowiańskiej* (Warszawa 1984.), nastao kao rezultat produbljenih istraživanja u slavistici – autorovih kao i istraživanja ostalih istraživača. Knjiga je potkrijepljena odlomcima tekstova iz glagoljskih i ćirilskih spomenika, izborom faksimila spomenika, historijsko-geografskim i lingvističkim kartama, tablicama i malim staroslavenskim rječnikom onih riječi koje su upotrijebljene u tekstovima citiranima u knjizi. Sveobuhvatnošću problematike i temeljitošću obrade sveučilišni udžbenik L. Moszyńskoga prerastao je u opći slavistički kompendium, u fundamentalno djelo slavenske filologije.

Pripremajući se za emerituru, L. M. je 1998. godine sam sazeo rezulta-

² Fragment je opisao i objavio J. Vašica, *Slavia XVIII*. (1947./48.), 111-137. Neke pogreške, koje su se potkrale u njegovu izdanju, ispravio je L. M. na temelju uspoređivanja s originalom, v. *Slovo 21*, 270-271, bilj.67.

te svojih znanstvenih istraživanja kao i pedagoške djelatnosti, te ih objavio u knjizi koju su priredili slavisti Gdanjskoga sveučilišta u njegovu čast povodom sedamdesete obljetnice rođenja: *Tematy. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin profesora Leszka Moszyńskiego* (Slawistyka nr. 9.), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998. Prvi dio knjige napisao je jubilarac i u njemu je do u pojedinosti prikazao svoju pedagošku i znanstvenu aktivnost na fakultetima u Torunju (*Lata toruńskie*) i Gdanjsku (*Lata gdańskie*). Njegov je prikaz više od vlastite znanstveno-pedagoške biografije, jer zorno i dokumentirano pruža sliku političkoga i ideološkoga ozračja u kojem su se zbivale njegove aktivnosti. Ponajviše su se zbivale u ozračju prema kojem je bio idiotizam sve ono što nije marksizam (»że wszystko, co nie marksizm, to 'idiotyzm'«).

Pedagoški rad mjerjen tzv. »propisanim radnim odnosom« trajao je ukupno 48 godina: akad. god. 1949./50. do 1997./98. s prekidom 1954./55. i 27 radnih godina u dodatnom radu, što ukupno iznosi 75 »radnih godina« na sveučilištima i visokim školama: Katoličko sveučilište u Lublinu (1 godina), Sveučilište Adama Mickiewicza u Poznanju (4 godine), Sveučilište Nikole Kopernika u Torunju (18 godina), Visoka pedagoška škola i Gdanjsko sveučilište u Gdanjsku (34 godine), visoke pedagoške škole u Słupsku (7 godina) i Bydgoszczy (11 godina), te 7 godina u Leksikografskom kabinetu Instituta za književna istraživanja (Słownik polszczyzny XVI wieku). U svemu, dakle, 82 godine »radnoga vijeka«. »Nie jest to na 70 lat życia zbyt mało« – kako je zaključio sam Leszek Moszyński (*Tematy*, 33).

U okviru didaktično-pedagoškoga rada do obilježavanja 70. obljetnice rođenja Leszek Moszyński je, po vlastitom svjedočenju, uspio promovirati 329 magistara: 100 magistara poljskoga jezikoslovlja i 229 ruskoga jezikoslovlja. Promovirao je 15 doktora poljskoga jezika i slavenskih jezika.

Do tada mu je objavljeno 8 knjiga (prva knjiga i prvi članak objavljeni su 1954. godine) iz slavistike i povrh toga 300 različitih znanstvenih priloga. Bio je član mnogih znanstvenih društava, povjerenstava, među kojima član Povjerenstva za istraživanje crkvenoslavenskoga jezika i za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika* pri Međunarodnom slavističkom komitetu; 1992. godine izabran je za dopisnoga člana Poljske akademije umjetnosti. Odlikovan je s nekoliko odlikovanja i medalja među kojima je odlikovanje »Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski« (1973.) i odlikovanje »Zasłużona

učitelja Narodne Republike Poljske« (1981). U Bugarskoj je odlikovan jubilaranom medaljom »1300 godina Bugarske« (1982.) i jubilarnim odlikovanjem »1100 godina od Metodove smrti«, koji mu je podijelila Bugarska akademija znanosti.

Leszek Moszyński bio je prijatelj Staroslavenskoga instituta: objavljivao je priloge u institutskom časopisu *Slovo*, pisao je recenzije institutskih izdanja (*Slovo*, *Rječnik*), sudjelovao gotovo u svim znanstvenim skupovima koje je organizirao Staroslavenski institut. Posljednji put sudjelovao je na međunarodnom znanstvenom skupu *Glagoljica i hrvatski glagolizam*, koji su organizirali Staroslavenski institut i Krčka biskupija povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskoga instituta (Zagreb – Krk 2.-6. listopada 2002.) Tada je iz dalekoga Gdanjska doputovao sa suprugom Danutom vlastitim automobilom kojim je sam upravljao. U zborniku radova s toga skupa (2004.) objavljen je njegov prilog o pokušaju novoga pogleda na duhovnu baštinu krakovskoga glagolizma u srednjovjekovnoj Poljskoj. Dospio je napisati prilog za *Slovo* 56-57, koji je objavljen posthumno (2008.).

Svojim marljivim, produbljenim i obuhvatnim istraživanjima najstarijih slavenskih tekstova, koji se postankom vežu uz imena slavenskih apostola svetih Ćirila i Metoda, Leszek Moszyński je dao obilan prilog paleoslavistici, osobito njezinim korijenima. Zato je za svoje znanstvene patrone izabrao upravo svete Ćirila i Metoda i njihovoj kulturnoj ostavštini posvetio istraživanja, po kojima je u znanosti nezaobilazan.

Hvala Leszku Moszyńskom na znanstvenom doprinosu i toplom prijateljstvu, koje je iskazivao prema Staroslavenskom institutu i njegovim suradnicima.

ANICA NAZOR